

№ 4 (405)
Студзень 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Фоталетапіс: здымкі з палескага жыцця –**

стар. 2

☞ **Год Беларускай Кнігі: вяртанне Валянціна Рамановіча –**

стар. 3

☞ **Мой род: шляхта герба «Багорыя» –**

стар. 5

Рыгор Шырмы са сваім хорам і спявак Міхась Забэіда-Суміцкі

Арткул, прымеркаваны да юбілею Р. Шырмы, чытайце на стар. 4

Высакародная акцыя Беларускай Праваслаўнай Царквы

Беларусы паступова і няўхільна выміраюць...

Тэму дэмаграфічнага крызісу ў Беларусі часта на сваіх старонках падымала «Краязнаўчая газета». Дадзеныя перапісу насельніцтва сведчаць, што ў нашай краіне смяротнасць перавышае нараджальнасць. Гэты працэс пачаўся з 1990 гадоў і працягваецца да сёння. За апошнія 10 гадоў насельніцтва краіны скарацілася больш, чым на 500 тысячаў чалавек, і калі гэта будзе працягвацца надалей, нас да 2050 года амаль не застанеца. Прычынаў вымірання насельніцтва шмат: гэта і наступствы Чарнобыльскай катастрофы, ад чаго павялічылася колькасць захворванняў, і паніжэнне ўзроўню жыцця, і алкагалізацыя... Змяншэнню насельніцтва спрыяе ўрбанізацыя, бо, як вядома, раней прырост адбываўся за кошт вёсак, многія з якіх за апошнія часы абязлюдзелі ці зусім зніклі. У апошнія часы пільную ўвагу дэмаграфічнай праблеме надае Беларуская Праваслаўная Царква, якая з многіх прычынаў змяншэння насельніцтва называе абарты. Гэтай тэме была прысвечаная акцыя «Абарані дзіця», якая нядаўна праходзіла ў мінскім прыходзе іконы Божай Маці «Усіх тужлівых радасць».

Невыпадкова, што акцыя праводзілася 11 студзеня, у дзень, які прысвечаны памяці 14 тысячаў віфлеемскіх немаўлятаў, знішчаных па загадзе крыважэрнага цара Ірада. Акцыя праводзілася ў рамках праграмы дэмаграфічнай бяспекі Рэспублікі Беларусь на 2011–2015 гг. Арганізатарамі мерапрыемства выступілі такія грамадскія ўстановы, як Цэнтр абароны мацярынства і сямейных каштоўнасцяў Беларускай Праваслаўнай Царквы, Аргкамітэт рэспубліканскай духоўна-асветніцкай праграмы «Сям'я. Яднанне. Айчына», Цэнтр падтрымкі сям'і і мацярынства «Матуля», абшчына ў гонар святых пакутнікаў немаўлятаў віфлеемскіх прыхода іконы Божай Маці «Усіх тужлівых радасць», а таксама Міжвузаўскі валанцёрскі атрад «Элейсон». Напачатку прайшло набажэнства перад мошчамі святых пакутнікаў немаўлятаў. Потым наведнікаў акцыі чакала выстаўка «Ратуй узятых на смерць», прысвечаная абароне ненароджаных дзяцей.

(Заканчэнне на стар. 3)

Рамантычна, па-народнаму Вечар памяці Мар'яна Наско

17 студзеня ў Малой зале беларускай дзяржаўнай філармоніі імя Р. Шырмы адбыўся вечар памяці беларускага кампазітара Мар'яна Вікенцьевіча Наско, прысвечаны 80-годдзю з дня яго нараджэння. Мар'ян Наско – кампазітар-лірык, рамантык, які праявіў сябе найбольш яскрава ў галіне вакальнай музыкі. Ён праз усё жыццё імкнуўся раскрыць патрыятычную тэму, цеплыню, шчырасць і задушлінасць, якія праз музыку выказваў да Беларусі. Кампазітар працаваў у галіне інструментальнай, вакальна-харэаграфічнай музыкі (канцэртны п'есы для цымбалаў, фартэпіяна, кантаты). Вечарына называлася «Беларусь мая сінявокая», аўтар праекта – пляменніца кампазітара Лілія Грыневіч, канцэртмайстар Беларускай акадэміі музыкі.

Бацька кампазітара Вікенція Антонавіч даў сваім дзецям асновы музычнай адукацыі, а ў сям'і іх было шасцёра. Ён працаваў арганістам у вёсцы Ваўкалата, у хаце быў раяль, і азы музыкі на ім асвойвалі ўсе хлапчукі: Мар'ян, Эміль і Станіслаў. Нягледзячы на цяжкія гады, праз якія прайшла нашая краіна ў сярэдзіне XX стагоддзя, імкненне да навучання не пакідала сыноў, і яны пазаканчвалі Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю, працавалі ў розных установах.

На святочны канцэрт сабраліся калегі творцы, пісьменнікі, кампазітары, музыканты, сябры і, канечне, сваякі, сярод якіх ня мала цікавых асобаў. Вядучымі на вечарыне былі Вольга Багушынская і ўнучаты пляменнік М. Наско Андрэй Грыневіч, студэнт Дзяржаўнага ўніверсітэта фізічнай культуры і спорту, дарэчы, майстар спорту па каратэ. Асноўную частку партыяў на фартэпіяна выконвала Лілія Грыневіч.

Прагучалі песні на словы беларускіх паэтаў Я. Купалы, В. Лукшы, Н. Гілевіча, М. Танка, В. Зуёнка, У. Карызыны, І. Скурко, А. Гарбунова, А. Басвай, І. Сяровай, Т. Мушынскай, І. Панкевіч, Н. Загорскай, Э. Валасевіча, А. Шчэрбака. Сярод аўтараў тэкстаў адзначым з сям'і Наско іх сястру Тэрэзу Глазоўскую, якая пранікнёна дэкламавала са сцэны нізку сваіх вершаў.

У канцэрце бралі ўдзел мужчынскі хор Палаца культуры Мінскага аўтазавода (кіраўнік Антон Літоўка), жаночы вакальны ансамбль Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў (кіраўнік Ірына Грамовіч), жаночы вакальны ансамбль «Элегія» (кіраўнік Валянціна Салаўёва).

Выканаўцамі шырока прадстаўлены вакальны накірунак: салісты Вольга Шаўчэнка, Васіль Хаванскі, Юлія Алясевіч, Святлана Даражок, Іван Бурак, Уладзімір Курак. Асабліва цёпла адгукнуліся прысутныя на выступленне чатырох спевакоў: 12-гадовы Стась Наско, сын Эміля Наско, дашкаляты Рэната Волкава і Сафія Шаўчэнка разам з салісткай Вольгай Шаўчэнка выканалі на «біс» «Школьную песеньку» на словы П. Хаўстава. Скрыпачка Кацярына Пукст выканала твор Станіслава Наско «Прысвячэнне брату». Саліст Уладзімір Курак (партыя фартэпіяна Наталлі Чыжовай) настолькі ўзнёсла выканаў тры рамантычныя, паспраўднаму ў народным каларыце, творы, што зала грукацела ад воклічаў «бравы» і гучных воплескаў. Польку і вальс для двух фартэпіяна ў тэмпавай інтэрпрэтацыі выканалі Вікторыя Жарская і студэнтка Мінскага музычнага вучылішча Анастасія Грыневіч, унучатая пляменніца М. Наско, дыпламантка Міжнароднага 8-га конкурсу піяністаў імя Мікалая Рубінштэйна ў Парыжы за 2006 год. Завяршылася вечарына творам Станіслава Наско на словы Тэрэзы Глазоўскай «Да новых сустрэч» з выходам на сцэну ўсіх удзельнікаў канцэрта.

Пятро РУСАЎ

Фотапіс Палескага краю

Напрыканцы мінулага года ў газеце «СБ. Беларусь сегодня» ўбачыў 11 копіяў цудоўных фотаздымкаў палескага жыцця перыяду 1925–1939 гадоў. Зацікавілі яны мяне сваёй асаблівасцю: чорна-белыя, разнастайныя па сюжэце і тэматыцы. На іх адлюстраваны прырода, сялянская праца і побыт, дзеці, кірмашы і нават здымкі легкавых аўтамабіляў, ды зайну якіх пазайздросцілі б сённяшнія аматары. Кошт іх быў бы не адзін дзясяткаў умоўных адзінак. Усе фо-

таздымкі выкананыя з вялікай любоўю і з добрым густам. Фатаграф не ставіў сабе за мэту патрапіць на конкурс ці атрымаць нейкі ганарар (хаця за сваё жыццё меў шмат узнагародаў). Ён проста «фотапісаў» бачныя малюнкi жыцця людзей таго часу, калекцыянаваў іх асабіста, зберагаў, каб сёння мы маглі ўбачыць тыя малюнкi. Гэта 80-гадовая гісторыя нашага Пінска-Лунінецка-Столінскага Палесся. Глядзіш і не верыш, што гэтыя падзеі і людзі – з таго даваеннага часу...

Нарадзілася і жыла Зоф'я Хаментоўская ў вёсцы Парахонск да 1936 года, затым пераехала ў Варшаву, а ў канцы 1948-га выехала ў Англію, адкуль накіравалася ў Аргенціну, у горад Буэнас-Айрэс, прыхапіўшы каробку з калекцыяй негатываў, якіх была ўжо не адна сотня. На іх былі здымкі Пінска і роднай вёскі, прадстаўнікоў роду Друцкіх-Любецкіх, рыбакі і прачкі, сялянкі за працай дома і ў полі, свойскія жывёлы. Асабліва ўдаваліся ёй здымкі дзяцей, іх гульні.

Выстаўка фотапрацаў З. Хаментоўскай «Паміж кадраў. Фатаграфіі з 1925–1945» дэманстравалася ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь. Яе наведала вялікая колькасць мінчанаў і гасцей сталіцы. Выстаўляліся працы таксама ў Пінску.

Мне пашчасціла трымаць у руках, пакуль адну з нямногіх, кнігу-альбом на беларускай і польскай мовах, аб аўтары фотаздымкаў. Там ёсць каля паўтары сотні ці не болей выдатных копіяў фотаздымкаў, з некалькіх мне дазволілі зрабіць копіі. Не ведаю, як у каго, а ў мяне яны выклікалі настальгію па дзіцячым і юнацкім часе, калі я бачыў падобныя малюнкi «ў натуре».

Іван ПАНАСЮК

Капанне бульбы, 1932 г.

Аўтамабіль на вуліцы Пінска

Жанчыны з дзецьмі каля студні

У газеце была надрукаваная невялікая даведка аб аўтары гэтых здымкаў. Ім з'яўляецца ўраджэнка вёскі Парахонск Пінскага раёна Зоф'я Хаментоўская з роду князёў Друцкіх-Любецкіх, якія валодалі маёнткам і ў вёсцы Лунін нашага Лунінецкага раёна. Аб Друцкіх-Любецкіх наша «раёнка» неаднаразова расказвала раней, ёсць матэрыялы аб іх і ў кнізе «Памяць».

Нам пра нас

Гісторыя, вынашаная ў сэрцах

«Краязнаўчая газета» – найбагацейшая энцыклапедыя зямлі беларускай, разнастайная, цікавая, глыбокая і адначасова вельмі чалавечая, цёплая, напісаная вынашанай у сэрцах любоўю, падчас выпактаванай, але мужнай і нязломнай.

Дзіва дый толькі, як на сціпрых старонках разгортваецца шырачэзная панарама нашага жыцця, нашай мінуўшчыны, які багаты спектр разгляданых у газеце пытанняў. Усё тут каштоўнае: і грунтоўныя гістарычныя даследаванні, і кароткія абразкі, і энцыклапедычны слоўнічак, і крыжаванкі. А ўспаміны пра лёсы родных людзей і паселішчаў – гэта цэлыя раздзелы з эпапеі пра наш народ, пра выпрабаванні на беларускім шляху. Для мяне яны найбольш дарагія і хвалюючыя.

Дасюль успамінаецца расповед ахрэмаўскіх краязнаўцаў пра вёску Укольск, што на Браслаўшчыне. Шмат якія дэталі з апісанага дарагія і мне. Ужо паўстагоддзя мінула з тых сонечных дзён, калі я ўпершыню гасцяваў у сябра-студэнта ў Азяраўцах. Ён паказваў мне сваё багацце: вялікі сад з салодкімі яблыкамі ды пчоламі, вячыстыя ліпы паўз вуліцу, чыста-струменную рачулку Усвіцу, па беразе якой мы ішлі на Кручу, да млына. Тады яшчэ ён быў жывы, жыў і апошні млынар. Мы сядзелі над чысцюткам ставам, з-пад вады на нас пазіралі цёмнаспінныя рыбіны, пахла аерам. Мы гаварылі і марылі. Тады яшчэ на берагах не валяліся бутэлькі, і нам у голаў не прыйшло б «адпачываць на прыродзе» ў сучасным разуменні (на вячоркі мы адправіліся ў Бяльмонты). Каля млына раслі нябачаныя на маёй Асвейшчыне чарэшні.

Тут было наогул нямаля дзіўнага: замест нашых паземак тут раслі лубянкi, замест чарніц

ды брусніц збіралі ажыны (панаску жавіны), замест смалістага палення нарыхтоўвалі пад застрэшак звязанае ў венікі пручце – дзеркачы – і здабывалі торф. Я не верыў, як гэта можна паліць у грубках зямлю. Сябрук не толькі расказаў мне пра адвечную тэхналогію здабычы тутэйшага паліва, але і запрасіў паўдзельнічаць у торфанарыхтоўках на балаціне каля мройнага возера Дрывяты. Зыга (так звалі майго сябра) капаў торф, распачаўшы з квадратнай выразкі ў дзірване і паглыбляючыся ў чорную яміну, а я прымаў важкія вільготныя брусцы і раскладваў іх на прасушку. Мы былі маладыя, і хаця цела гуло здароваю стомай, я здзівіўся, як хутка сябрук сказаў: «На зіму хопіць». Мы ж з свайго лесу сухастой праз зіму цягалі.

Думалася, што ўсё гэта захавалася праз дзясяцігоддзі. Аж не. Увесь перыяд «будаўніцтва камунізму» адзначаны ў нас шматлікімі стратамі, падчас незваротнымі. Вось і млын на Вусьвіцы, як пішуць, ужо не існуе. А ці ж цяжка было захаваць яго хаця б для шматлікіх зараз на Дрывятах турыстаў? Дасюль жыве ў сэрцы адчуванне таго болю, часцінку якога перадала чытачам цётка Анафа, апошняя жыхарка Укольска. Хацелася б перадаць ёй словы падзякі і спагады, якія хоць крыху сагрэлі б дарагую браслаўчанку. Гэтымі каляднымі ды навагоднімі вечарамі з удзячнасцю думаю аб тых, хто піша ў «Краязнаўчую газету». Яе рэдакцыйны калектыў, яе безганарныя карэспандэнты, навукоўцы і бездыпломныя, – багацце беларускай нацыі, верныя служкі яе прышласці. Няхай жа будзе плённым наш агульны клопат пра стварэнне праўдзівага летапісу роднага краю.

Антон БУБАЛА, г. Верхнядзвінск

Юбілей Полацка

Полацк мае багатую і слаўную гісторыю. Адзін з найстаражытніх гарадоў Усходняй Еўропы ўпершыню згадваецца ў «Аповесці мінулых гадоў» пад 862 годам. Выгаднае геаграфічнае становішча «на шляху з варагіў у грэкі» спрыяла таму, што Полацк стаў адным са значных гандлёвых і культурных цэнтраў сярэднявечнай Еўропы. Горад даў свету Ефрасінню Полацкую, Францыска Скарыну, Сімяона Полацкага. Адсюль родзім герой абароны Порт-Артура генерал Раман Кандраценка, заснавальнік беларускага кіно Юрый Тарыч.

Сёлета Полацк адзначыць 1150-годдзе. Агенцтва БелТА паведаміла, што ўрачыстасці пачнуцца ўвечары 25 мая і закончацца 5 чэрвеня. Вызначаная канцэпцыя святкавання: Полацк – калыска беларускай дзяржаўнасці, Полацк – духоўна-асветніцкі і культурны цэнтр, Полацк – сучасны еўрапейскі горад.

На працягу святочных тыдняў адбудзецца фестываль сярэднявечнай культуры «Рубон» і міжнародная навукова-практычная канферэнцыя на базе Полацкага дзяржуніверсітэта, інтэрактыўны фестываль музейных калекцыяў. Палачанаў і гасцей горада парадуе міжнародны фестываль «Шэдэўры опернага мастацтва каля сценаў старадаўняй Сафіі». Апрача гэтага горад-юбіляр пакажа свой эканамічны патэнцыял, пазнаёміць гасцей з дасягненнямі ў спорце, мастацтве, раскажа пра сваю моладзь. На свята прыедуць дэлегацыі гарадоў-пабрацімаў Полацка. Акрамя афіцыйных асобаў у іх складзе будуць творчыя калектывы, народныя майстры і ўмельцы, якія прадэманструюць сваё майстэрства на традыцыйным кірмашы рамёстваў.

Полацк – горад багатых праваслаўных традыцыяў. У юбілейныя дні тут плануецца правесці міжнародную праваслаўную канферэнцыю з удзелам прадстаўнікоў гарадоў трох Святых Сафіяў – Ноўгарада, Кіева і Полацка, хрэсны ход і сумеснае набажэнства царкоўных іерархаў, міжнародны фестываль званароў і праваслаўнай творчасці.

ЮНЕСКА ўключыла 1150-годдзе Полацка ў календар памятных датаў 2012–2013 гадоў. У штаб-кватэры гэтай міжнароднай арганізацыі ў Парыжы ў кастрычніку 2012 года пройдзе выстаўка. Рыхтуецца экспазіцыя, у якую будуць уключаныя фотаздымкі, што апавядаюць пра мінулае і сучаснасць Полацка. Таксама пры фінансавай падтрымцы ЮНЕСКА ў Полацку пройдзе навукова-практычная міжнародная канферэнцыя «Гісторыя і археалогія Полацка і Полацкай зямлі».

Паводле матэрыялаў друку

Кніга, што формай сваёю нагадвае невялікі альбом, стала адзінай, але вельмі каштоўнай працай, выдадзенай краязнаўцай з Карэлічаў Святланай Кошур да 100-годдзя з дня нараджэння мастака Валянціна Рамановіча, які працаваў у складанай тэхніцы медзярыту. Выданне – прыгожы падарунак для ўсіх, хто шануе духоўна-культурную спадчыну, хто хоча ведаць імёны таленавітых творцаў, якія нарадзіліся і ўзгаданыя ў нашым краі.

Гэта не першая кніга руплівай наследчыцы, але нельга не пагадзіцца з літэратуразнаўцам А. Пяткевічам, што яна стала галоўнай краязнаўчай працай Святланы Кошур, бо гонар адкрыць імя Валянціна Рамановіча, вярнуць яго ў айчынную культуру выпай менавіта ёй.

Вось жа сапраўды: таямніцы адкрываюцца тым, хто шукае. Да яе ніхто і ніколі ў Беларусі не згадаў творцу. Як піша краязнаўца, «іронія лёсу, што сёння імя гэтага мастака ёсць у польскай энцыклапедыі і адсутнічае ў беларускіх, літоўскіх і тым больш расійскіх, хаця нарадзіўся ён на тэрыторыі Наваградчыны ў тагачаснай Расійскай імперыі, а вучыўся і працаваў у Вільні». Ёсць надзея, што дзякуючы працы Святланы Кошур у беларускіх энцыклапедыях гэтае імя з'явіцца.

Уступ і дванаццаць невялікіх раздзелаў складаюць змест кнігі. Аўтарка ідзе па слядах мастака, а першыя крокі ён зрабіў у невялім мястэчку Карэлічы, дзе нарадзіўся і правёў раньняе дзяцінства і адкуль сям'я яго бацькі Сцяпана Канстанцінавіча, інспек-

2012 – Год Беларускай Кнігі

Вяртанне мастака: Валянцін Рамановіч

тара пачатковага вучылішча, пераехала на Палессе ў Давыд-Гарадок. Але Радзіма вабіла, сям'я вярнулася, каб урэшце застацца ў Карэлічах. Менавіта Сцяпан Рамановіч выкладаў матэматыку яшчэ аднаму нашаму знакамiтаму земляку – будучаму акадэміку Міжнароднай акадэміі астранаўтыкі Барысу Кіту.

Звесткі пра маці Аляксандру Георгіеўну Зотаву, прыгожую, адукаваную жанчыну, пададзеныя з асаблівым заміланнем. Адчуваецца спагада да сіроцкага маленства дзяўчынкі, захапленне яе педагагічным майстэрствам. Спадчыны мастацкі талент Валянцін атрымаў менавіта па мацярынскай лініі: яна паходзіла са старажытнага роду маскоўскіх ікананістаў.

А ўдасканальваўся ён у часе вучобы на мастацкім факультэце Віленскага ўніверсітэта імя Стэфана Баторыя. Гэта быў шчаслівы і плённы час у жыцці творцы. Даследчыца падрабязна апавядае пра ўмовы жыцця, праграму навучання, згадвае выкладчыкаў, якія аказалі найбольшы ўплыў на фармаванне адметнага стылю мастака-графіка. А яшчэ згадваецца тая незвычайная атмасфера прыгажуні-Вільні, асаблівыя рамантычныя шарм, каханне да мастачкі Альдоны Нябельскай, якая стане ягонай жонкай і будзе старанна зберагаць спадчыну творцы. Святлана Кошур знайшла пані Альдону, якая жыла ў Варша-

ве, ліставалася з ёю. Ліст жонкі мастака (лёс дараваў ёй доўгія сто гадоў жыцця) таксама змешчаны ў кнізе.

Валянцін Рамановіч быў асобай, адоранай многімі талентамі і зацікаўленнем. Ён пісаў вершы, быў фотааматарам, захапляўся шахматамі, рознымі цікавымі гульнямі, прафесійна займаўся медыцынай, вучыўся на медыцынскім факультэце Віленскага ўніверсітэта. А яшчэ вельмі любіў падарожнічаць па шляхах колішняй Літвы-Беларусі. Як міла сёння ўявіць падарожжа на ровары з Вільні ў Наваградак. Наведваў многія мястэчкі нашай «беларускай Швейцарыі», пабываў на Свіцязі, у выніку чаго з'явілася гравюра «Над Свіцяззю». Захаваўся і змешчаны ў кнізе цыкл «Трокі», куды зімою мастак дабіраўся на лыжах. Аўтарка робіць слушнае назіран-

не пра гэтыя працы: «Не раз лавіла сябе на думцы, што пейзажы, апетыя мастаком, вельмі нагадваюць казачна прыгожае возера Свіцязь».

Асабліва прыемна гарадзенцам прачытаць у дзённіку мастака (яго Кошур шмат цытуе) уражанні ад нашага горада: «Да абеду аглядалі музей і раскопкі дзвюх цэркваў на Каложы. Найўня і радасныя колеры... рэзанатары, у якіх гняздуюцца ластаўкі, вузенькі калідорчык у сцяне. З каложскай гары, як і з Замка, шырокі від на Нёман. На паражоде ездзілі да мелаваых гораў, берагі, як на французскіх пейзажах XVII стагоддзя».

Асобны раздзел, назву якому «У мінулае я закаханы...» даў радок з верша «Мінулае», краязнаўца прысвяціла працы мастака па вывучэнні і кансервацыі замка ў Троках. І гэта зразумела: цудоўныя пейзажы і разваліны старажытнага замка натхнілі творцу на стварэнне многіх працаў, у тым ліку ўжо згаданага цыкла «Трокі».

Суровыя, зломныя часы канца трыццатых-саракавых сталі асабліва складанымі і ў асабістым жыцці мастака, калі даймалі холад, беспрацоўе. А ён да таго часу ўжо быў выкладчыкам медыцынскага факультэта, атрымаў дыплом прафесійнага мастака. Ягоныя працы былі высока ацэненыя аўтарытэтай камісіяй, а вядомы графік Ежы Гофман «лічыў, што Валянцін Рамановіч у гравюрах па медзі зна-

ходзіць свой асабісты штрых, і сучасны, і заснаваны на веданні лепшых старых узораў, і што ва ўсім тагачасным еўрапейскім графічным мастацтве немагчыма знайсці нічога падобнага». Вельмі высокая ацэнка!

Ён так чакаў канца вайны з усімі яе жахамі, смерцямі, забойствамі. Дачакаўся. Пэўна, былі надзеі, што перажытае застанецца самым страшным у жыцці і яго ніколі не вернецца. Але новыя ўлады для многіх сталі не толькі вызваліцелямі.

Дата ягонага сыходу, як і месяца пахавання, невядомыя. Загінуў у Лукішках, куды быў кінуты органамі НКВС. Ніякіх сведчанняў, ніякіх звестак не засталася. Прачула гучаць словы стваральніцы кнігі: «Дык няхай жа гэтая невялікая кніжка з яго лебядзінай песняй – трагікім цыклам гравюр – стане, вобразна кажучы, сціплаю кветкаю на магілу, месца якой невядома».

Валянцін Рамановіч быў вельмі сціплы, быў з тых, хто не гнаўся за славай пры жыцці, тым болей не прэтэндаваў на яе пасля сыходу. Шчыра верыцца ў прачулы радкі з ягонага дзённіка, якія чытаць вельмі балюча, бо калі б такі лёс і сапраўды выпаў, гэта было б вельмі несправядліва: «Калі не лёс..., я не жахнуўся ад таго, што ніхто праз сто гадоў не гляне з сімпатыяй на мае гравюры і не прачытае ў слоўніку графікаў маё прозвішча...». Спадзяюся, што многія менавіта з сімпатыяй, а часам з пяшчотай і заміланнем будучы глядзець на ягоныя гравюры, выявы якіх знойдзеныя, вернутыя для ўсіх нас руплівай краязнаўцай Святланай Кошур.

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ,
г. Гродна

Высакародная акцыя Беларускай Праваслаўнай Царквы

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Мяне прыемна ўразіла тое, што многія тэматычныя плакаты былі напісаныя на беларускай мове. Затым у навучальным корпусе прыхода была наладжаная прэс-канферэнцыя «Беларусь без абортаў – што ты для гэтага можаш зрабіць?», удзел у якой прынялі святары, грамадскія дзеячы, медыкі, псіхолагі, валанцёры, журналісты. Рэй вяла магістр гуманітарных навук, выкладчык Беларускага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта Таццяна Тарасевіч. У прывітальным слове настаяцель прыхода протаіерэй Ігар Карастылёў адзначыў, што аборт – вялікі грэх, гэта забойства не менш жудаснае, чым забойства дарослага чалавека, і што ўпершыню аборт узаконіў Уладзімір Ленін. Вучоны-медык Віктар Сушчэвіч нагадаў пра скандынаўскія краіны, дзе абарты не забаронены, але ў законах напісана, што аборт дазволена толькі жанчынам, якія нарадзілі ўжо трох дзяцей, і тым, чый узрост перавышае 40 гадоў. У нашай краіне, дзе аборт абаронены законам, колькасць забітых ненароджаных дзяцей перавышае колькасць народжаных. А гэта жудасныя лічбы! Змястоўным было і выступленне журналісткі Тамары Бунто, якая таксама з'яўляецца членам ГА «Беларускі саюз жанчын». Яна адзначыла, што арганізацыя гэтай праблеме надае вялікую ўвагу, а выходзяць дзяўчынкі як будучую добрую маці і жонку трэба з дзяцінства. На 2012 год гэтай грамадскай арганізацыяй запланаваны цікавыя

выхаваўчыя мерапрыемствы – свята «Дзень сям'і, любові і вернасці», літаратурны конкурс «Мая сям'я», дзіцячы конкурс малюнкаў і шэраг іншых. Старшыня аргкамітэта праграмы «Сям'я. Айчына. Яднанне» Уладзімір Грозаў сказаў, што перапыненне цяжарнасці не толькі супярэчыць хрысціянскай маралі, але і негатыўна адбіваецца на дэмаграфічнай сітуацыі ў краіне. Цікавымі былі прамовы протаіерэя Паўла Сердзюка, урача-гінеколага Галіны Жыгуновай і іншых.

У заключэнні акцыі быў наладжаны канцэрт: гучалі песні на тэму мацярынства і сям'і. Удзел бралі дырэктар фестывалю сучаснай хрысціянскай культуры «Благосвет» паэт і кампазітар Вячаслаў Бабкоў, лаўрэат рэспубліканскіх конкурсаў спявачка Марыя Фішман, юная салістка вакальнага праекта «Голас анёла» Надзея Кухальская, а таксама паэт-песеннік, салістка Юлія Карабейнік. Падобныя акцыі прайшлі ўжо ў шэрагу гарадоў Беларусі.

А зараз спынюся на тым, як да мацярынства і звязаных з ім праблемаў ставіліся і нашыя продкі.

Беларусам заўсёды была ўласцівая любоў да сям'і і дзяцей. Гэта дапамагло выстаяць, зберагчы цягам стагоддзяў самабытнасць, тым больш, што на нашу краіну войны накатваліся адна за другой. Гэта амаль цуд, што насельніцтва Беларусі выжыла пасля такіх жудасных войнаў.

Раней на Беларусі абарты былі выключэннем, асуджаліся і пазашлюбныя сувязі. Лічылася, што жанчына, якая зробіць аборт, не толькі пазбаўляе дзіця жыцця, але і свядома аддае яго на тагачасныя пакуты. Існавалі павер'і, што дзеці з абортаў або памерлыя нехрышчонамі становяцца русалкамі, кікімарамі, нядобрымі духамі. Пра грыбны дождж казалі, што гэта слэзы забітага ва ўлонні плода, а моцны град, засуха, навальніца пачыналіся пасля нараджэння ці забойства пазашлюбнага дзіцяці. У беларускім фальклоры распрацаваная і тэма, звязаная з нараджэннем пазашлюбных дзяцей. Пра пазашлюбныя сувязі захаваліся такія выслоў'і, як «у крапіве шлюб бралі», што сімвалізуе грахоўнае, плоцевае каханне, якое пячэ гэтак жа, як і крапіва. Таму дзяцей, што нараджаліся па-за шлюбам, называлі крапіўнікамі, а іх маці – крапіўніцамі. Вельмі спачувальна нашыя продкі ставіліся і да жанчынаў, якія не маглі мець дзяцей. Бясплоднасць, бяздзетнасць некалі лічыліся не проста хваробай, а вынікам злога чаравання або па-

караннем Божым. Такія жанчыны звярталіся да царквы, здзяйснялі паломніцтвы ў святыя месцы, да святых крыніцаў, святых камянёў. Заклучэнне шлюбаў раней не было прыватнай справай. Гэта цяпер маладыя людзі могуць казаць: «Хачу – жанюся, хачу – не». Калі хлопца да 25 гадоў ці старэй не заводзіў сям'ю, для яго існавалі рытуальныя пакаранні. На свята, асабліва на Масленіцу, грамада лавіла нежанатых хлопцаў, ім на нагу прывязвалі калодку, ад якой можна было пазбавіцца, прастаўляючы добрыя магарыч. Існавалі пакаранні і для асабліва пераборлівых дзяўчат, да якіх тройчы ці болей разоў прыходзілі сваты, а тых не прымалі. Такім дзяўчатам маглі прыперці дзверы ступай. Ды і праблемаў з тым, каб моладзь перазнаёмілася, не было. Хлопцы і дзяўчаты сустракаліся на вячорках, на святах, пад час сумеснай працы. Адышлі ў нябыт даўнія добрыя звычкі. Але не пакідае надзея, што ў недалёкай будучыні ўсё перамяніцца на лепшае. Надзея, як кажуць, памірае апошняй.

Лявон ЦЕЛЕШ

Наша гісторыя:

Ідзі, падзеі, імяны

Некалькі дзён з жыцця пружанскага псаломшчыка

Да 120-годдзя з дня нараджэння Рыгора Шырмы

Пра жыццё і дзейнасць Рыгора Раманавіча Шырмы сказана, напісана і праспявана вельмі многае. Здавалася б, яго біяграфія вывучаная цалкам, і новымі фактамі ўжо нікога не здзівіш. Аднак шэраг дакументаў, якія захоўваюцца ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацык», раскрываюць яшчэ не вядомыя для большасці старонкі з жыцця вялікага музыкі.

Ці вядома, напрыклад, што Рыгор Шырма амаль 20 гадоў служыў рэгентам-псаломшчыкам, і першым месцам працы на гэтай пасадзе стаў для яго Свята-Аляксандра-Неўскі сабор ў Пружанах. Паводле словаў тагачаснага пружанскага благачыннага протаіерэя Кастуса Пілінкевіча, «прыцягненне ў склад членаў кліру такіх людзей, як Рыгор Шырма, стала сапраўдным набываннем для епархіі».

Як псаломшчык і рэгент хору Рыгор Шырма зарэкамендаваў сябе з найлепшага боку. Праўда, не маючы польскага пашпарта, на працягу амаль двух гадоў ён лічыўся толькі в.а. псаломшчыка, і толькі ў 1925 годзе, па атрыманні дакумента, быў узведзены ў пасаду саборнага псаломшчыка з наступным правам выкладання Закона Божага ў пачатковых вучэльнях Пружанскага павета.

Рыгор Шырма шмат працаваў на станаўленне саборнага хору, сабраны ім калектывы быў прызнаны адным з лепшых у Палескай епархіі. Пры гэтым за тры гады працы Шырма зведаў нямаля цяжкасцяў: сутыкнуўся са звычайнай чалавечай зайздасцю і непрыстойнасцю, неаднаразова чуў у свой адрас лютыя словы «чырвоны псаломшчык», якія гучалі ў той час, як прысуд. У афіцыйных колах шмат казалі пра яго пракамуністычны настрой, але гэта не перашкаджала яму быць годным кіраўніком царкоўнага хору. З рапарта настаяцеля сабора протаіерэя Аляксея Русецкага благачыннаму Пружанскага павета вядома, што «Р. Шырма шмат пакутаваў ад даносаў і праследаванняў, але нягледзячы на ўсё гэта не пакідаў сваёй любімай справы і ўвесь час падтрымліваў хор, працаваў бязвыплатна з любові да мастацтва і з дазволу ўладаў даў два канцэрты, якія мелі вялікі і заслужаны поспех».

У маральных адносінах Р. Шырма быў чалавекам бездакорным. «Акуратны, сумленны, рэлігійны, адукаваны, паважны да старэйшых», – сведчыць пра яго айцец Аляксей Русецкі, які неаднаразова хадайнічаў перад духоўнымі ўладамі пра захвочванне свайго добрасумленнага падначаленага. У выніку 30 ліпеня 1925 года Шырма быў узнагароджаны стыхам.

Дакладна вядома, што, будучы псаломшчыкам, Рыгор Шырма ўваходзіў у лік тых, хто праводзіў і падпісваў так званыя «Вобыскі шлюбныя» – адмысловыя сведчанні пра тое, што «ахвочыя ўзяць шлюб знаходзяцца ў добрым розуме, у сваяцтве духоўным ці цялесным не знаходзяцца і да шлюбу прыступаюць па сваёй згодзе і жаданні, а не па прымусу». З яго лёгкай рукі ўзялі шлюб Павел і Ксенія Дземасюкі (в. Тулоўшчына), Іван і Фёкла Старуні (в. Кацёлкі), Міхась і Марыя Баяз-

Сустрэча Р. Шырмы з пёўчымі (г. Пружаны, 17 кастрычніка 1929 г.)

ліўцы (в. Чахец), Мікалай і Алена Станкевічы (в. Шубічы), Макар і Ганна Дзмітруковічы (в. Смаляны), Ілья і Марыя Раманюкі (в. Круглае), Мікалай і Лізавета Ціханчукі (в. Куплін), Хвядор і Лізавета Вакульчыкі (в. Зеляневічы), Мікалай і Вера Русіновічы (в. Сланімцы), Макарый і Алена Воўчыкі (в. Доўгае), Зіновій і Хрысціна Патапчукі

ных абяцанняў (паводле Прысуду ад 6 снежня 1925 года).

Але сярод усіх дакументаў, якія захоўваюцца ў фондах музея і тычацца пружанскага перыяду жыцця Рыгора Раманавіча Шырмы, найвялікую цікавасць выклікаюць матэрыялы «Справы пра цудоўнае абнаўленне Іверскага абраза Божай Маці». Пра гэтую дзівосную падзею, якая адбылася ў в. Гарадняны 30 снежня (па ст.ст.) 1923 года, і пра масавы хрэсны ход з Гараднянаў у Пружаны пісала неаднаразова. Але ні разу не гаварылася пра той малітоўны подзвіг, які здзейсніў Рыгор Шырма са сваімі пёўчымі. З «Рапарта ад 29 лютага 1924 года благачыннага сабора епіскапу Палескаму і Пінскаму пра здзяйсненне хрэснага ходу» вядома, што перад тым, як выйсці з Гараднянаў, у хаце вайта Паўла Бунаты, дзе і адбыўся суд, прайшла ўсяночная з ліцію і полялеем, паўночніца па старажытным манастырскім чыне са спевам стократнага «Госпадзі, памілуй» і набажэнства з акафістам Божай Маці. Служба вялася ўстаўная, з 17 гадзінаў да раніцы наступнага дня, а з 7 гадзінаў пачаўся хрэсны ход. Абраза заносілі ў кожную хату, падоўгу затрымоўваючыся там, дзе знаходзіліся цяжкахворыя.

Да горада падышлі апоўдні. Потым у саборы адслужылі літургію, якая «прайшла з вялікай урачыстасцю пры цудоўным і малітоўным спеве саборнага хору». Набажэнства скончылася ўвечары. Хор на чале з Рыгорам Раманавічам служыў больш за суткі, увесь гэты час пёўчыя прастаялі на нагах, ніхто з іх не ўжываў ніякай ежы і вады, трымаючы абсалютны пост. За свае малітвы Шырма меў гонар стаць відавочцам шматлікіх пудаў, якія зыходзілі ад Іверскага абраза Божай Маці. У прыватнасці, на яго вачах 23 жніўня 1925 года пасля дакранання да абраза быў вылечаны ад глухаты селянін з в. Парасляны Майсей Васільевіч Казёл (54 гады), і псаломшчык засведчыў яго публічную заяву.

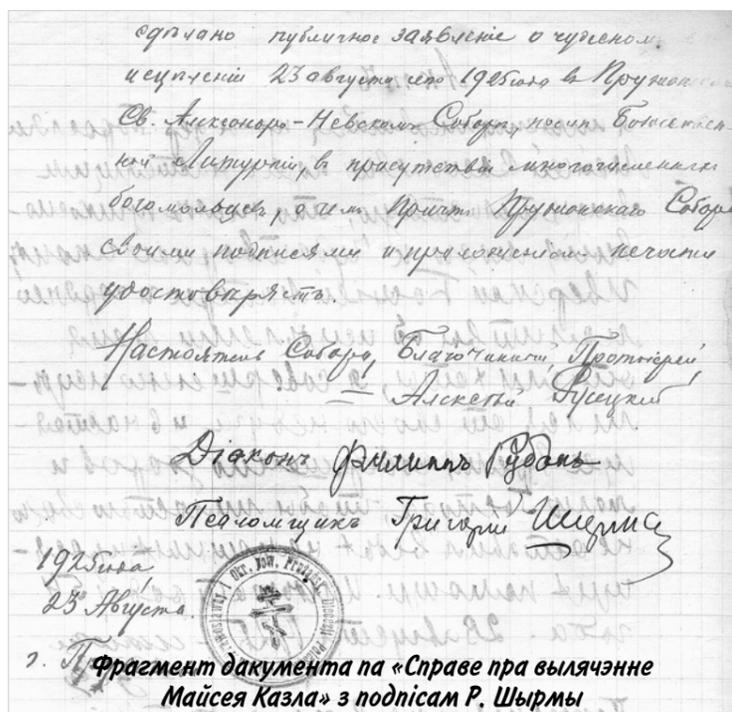
Служэнне Рыгора Шырмы ў пружанскім храме працягвалася нядоўга. Паводле афіцыйнай версіі стан здароўя і сямейныя абставіны прымуслі Шырму прасіць Палескую Духоўную Кансісторыю вызваліць яго ад пасады псаломшчыка. Прашэнне было падпісанае.

Далей пачалася вядомая ўсім віленская старонка жыцця Рыгора Раманавіча. Шырма заняўся актыўным зборам фальклору і дырыжорскай дзейнасцю, узначаліў ТБШ, быў рэдактарам часопісаў «Летапіс ТБШ» і «Беларускі летапіс», пры гэтым не забываў пра землякоў. Ён часта прыязджаў у Пружаны, каб наведаць родных – жонку і дзяцей, якія з-за цяжкага фінансаванага становішча вымушаны былі вярнуцца з Вільні. Наведваў і старых сяброў-пёўчых з саборнага хору. Некаторых з іх, у прыватнасці, Зінаіду Дзям'янаўну Ільшэвіч, уладальніцу шыкоўнага сапрана, і Надзею Андрэюну Салтруковіч, лепшага альты хору, запрашаў пазней у сваю знакамітую харавую капэлу. Дарэчы, іх дочки – Алена Фёдаруна Чэлядзінская і Кацярына Іосіфаўна Ганчарка – больш за паўстагоддзя сваімі галасамі ўпрыгожвалі саборны хор.

Таксама вядома, што пад час знаходжання ў Пружанах Шырма сустракаўся са сваім спадкаемцам, новым псаломшчыкам сабора, Рыгорам Сіняком і, пераканаўшыся, што справа ўсяго яго жыцця знаходзіцца ў надзейных руках, перадаў яму шэраг сваіх рукапісных нотаў з рэдкімі мясцовымі напевамі, дзякуючы якім была закладзена трывалая аснова адмысловага нотнага спеву на Пружаншчыне. І кожны наступны рэгент лічыў сваім абавязкам прытрымлівацца прапанаванага Шырмам рэпертуару.

Дагэтуль у Свята-Аляксандра-Неўскім саборы па вялікіх святах урачыста гучаць «Пружанская» херувімска песня і «Шарашоўская» екенія.

Алена ЗЯЛЕВІЧ,
старшы навуковы супрацоўнік музея-сядзібы «Пружанскі палацык»

Фрагмент дакумента па «Справе пра вялячэнне Майсея Казла» з подпісам Р. Шырмы

Не мяняецца толькі людская памяць

У канцэпцыі рэформы агульнаадукацыйнай школы Рэспублікі Беларусь падкрэсліваецца, што адным з асноўных напрамкаў дзейнасці педагогаў з'яўляецца выхаванне вядзеца як на ўроках, так і ў пасляўрочны час. Пры гэтым выкладчык павінен выкарыстоўваць самыя розныя сродкі і метады ў сваёй працы. На этапе сучаснага развіцця беларускага грамадства асабліва ўвага надаецца выхаванню ў моладзі пачуцця патрыятызму, грамадзянскай самасвядомасці, высокіх маральных якасцяў. Вялікія магчымасці тоіць у сабе краязнаўства, і непасрэдна гісторыя.

Гісторыю называюць настаўніцкай жыццям. Праўда, настаўніцкай яна можа быць толькі тады,

калі людзі, засвоіўшы як станоўчы, так і адмоўны вопыт сваіх продкаў, робяць, зыходзячы з яго, правільныя для сябе высновы, улічваюць урокі гісторыі. Гісторыя вучыць адчуваць сябе чалавекам, творцам, якому пярэднія пакаленні перадалі наказ не толькі берагчы мінулае, але і памнажаць яго добрымі справамі. Спазнанне гісторыі сваёй Айчыны садзейнічае фарміраванню актыўнай і свядомай асобы, якая можа арыентавацца ў няпростым сучасным жыцці.

Мы павінны спасцігаць урокі нашай мінуўшчыны, авалодаваць багатай спадчынай продкаў, каб дастойна працягваць іх справу ў наш час. Вывучаючы мінулае, мы лепш разумеем сучаснасць, у нас з'яўляецца маг-

чымасць прадбачыць наперад. Чалавек, які займаецца краязнаўствам, становіцца патрыятам, таму што ён пачынае разумець сваю асабістую адказнасць за яе будучыню.

Важнымі напрамкамі і формамі краязнаўчай працы з навучэнцамі ў Маладзечанскім дзяржаўным прафесійна-тэхнічным каледжы з'яўляюцца заняткі краязнаўчых гурткаў, арганізацыя паходаў, экскурсіі і падарожжаў, распрацоўка турыстычных краязнаўчых маршрутаў, даследчая праца.

На працягу навучальнага года мы разам з навучэнцамі працавалі над тэмай «Шляхецкі род Багдановічаў з Вілейшчыны». І зараз каротка хочацца расказаць пра гэты род.

Вёска Абадоўцы маляўніча раскінулася амаль за 30 кіламетраў ад Вілейкі. Маёнтак Абадоўцы Ільскай (Ільянскай) гміны Вілейскага павета належаў шляхецкаму роду Багдановічаў. Іх радавым гербам быў «Багорыя».

Багдановічы герба «Багорыя» паходзяць з Мінскага ваяводства. У некаторых дакументах Багдановічы падаюцца як Дваржэцкія-Багдановічы, бо прадстаўнікі роду ў канцы XVII – пачатку XVIII стагоддзя валодалі маёнткам Дваржэц (ці Дварэц). Пачынальнікам роду лічаць Андрэя Багдановіча. У 1800 годзе Абадоўцы Ільскай (Ільянскай) гміны Вілейскага павета Віленскага ваяводства былі ў складзе маёнтка Старыні і з'яўляліся ўласнасцю Людвіга Багдановіча. Яна была двойчы замужам (першы муж памёр рана). З другім мужам Людвіга вырастала чатырох сыноў: Вінцэнта, Казіміра, Ануфрыя і Ігнація. У пачатку 1810 года сыны падзялілі спадчыны маёнтак. Малодшаму Ігнацію, 1787 года нараджэння, дасталіся Абадоўцы. Ён многа сіл аддаваў, каб падняць гаспадарку да патрэбнага ўзроўню, многа ўвагі надаваў будаўніцтву гаспадарчых пабудоваў. Яшчэ ў маладым узросце Ігнацію Багдановіч захацеў у чароўную Барбару Свенгаржэцкую, якая хутка стала яго жонкай. Барбара падтрымлівала мужа ва ўсіх яго намаганнях. У другой палове XIX стагоддзя Абадоўцы сталі ўласнасцю сына Ігнація і Барбары Отана Багдановіча.

Трэба зазначыць, што Отан Багдановіч быў асобай цікавай, неардынарнай. Ён прадаўжаў сямейныя традыцыі і прыкладаў намаганні для эканамічнага развіцця маёнтка. Отана таксама цікавілі палітычныя пытанні. Невыпадкава, што ён стаў актыўным удзельнікам паўстання пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага. За ўдзел у паўстанні 1863–1864 гадоў

маёнтак Абадоўцы ў Отана канфіскавалі. Праўда, пазней вярнулі. Отан Багдановіч памёр у 1904 годзе. Згодна з раздзелным запісам сын Отана Багдановіча Ігнацію атрымаў у спадчыну маёнтак Стайкі і Арпу, Ёзэф – Мацькаўцы, а Мечыслаў – Абадоўцы.

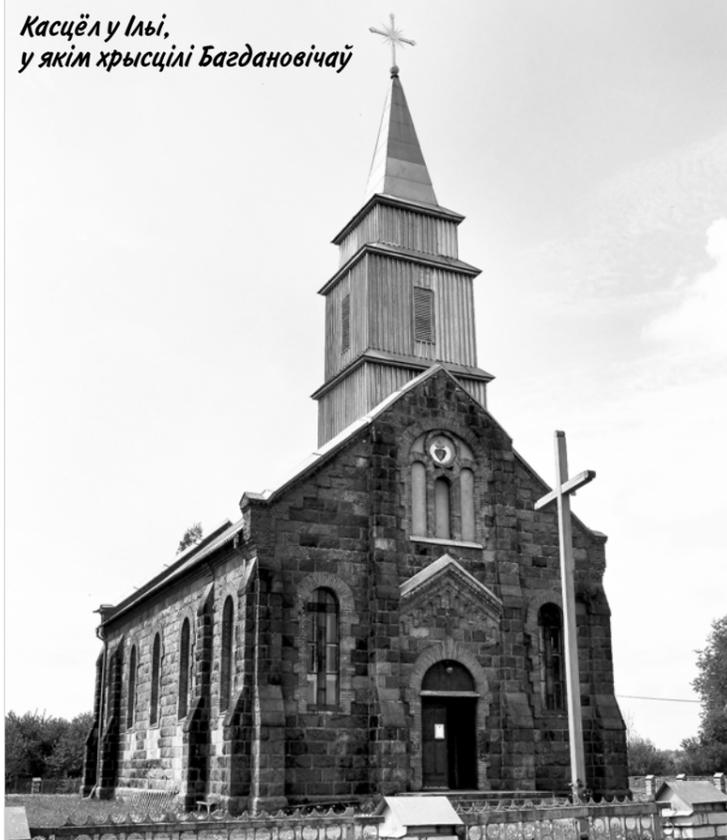
Мечыслаў Отанавіч Багдановіч стаў апошнім уладальнікам маёнтка ў Абадоўцах. Што ж гэта была за асоба – Мечыслаў Багдановіч?

Ён нарадзіўся 26 лютага 1872 года ў мястэчку Рось. На яго выхаванне ў многім уплываў бацька. Менавіта дзякуючы яго парадам Мечыслаў паступіў вучыцца ў школу кадэтаў у Пецярбургу. Пад уплывам бацькі сфармаваліся погляды і характар сына. Мечыслаў заўсёды гаварыў праўду і таму з маладосці быў чалавекам справядлівым, прынцыповым. Ён з павагай ставіўся да старэйшых, цаніў сяброўства, умеў выслухаць, даць параду, а калі была патрэба, то дапамагаў. Прыродная дабрыва і чуласць спалучаліся ў яго з вялікай адказнасцю. Мечыслаў Багдановіч быў чалавек актыўны, неабіякавы. Пасля рэвалюцыі 1917 года ў Расіі назаўсёды прыехаў у родныя Абадоўцы, спадчыны маёнтак. Тут і заставаўся да 1939 года.

Мечыслаў Багдановіч меў каля 6 тысячаў гектараў зямлі. Апроч гэтага яму належала кардонная фабрыка ў Раёўцы і аналагічная ў Грыгішках каля Вільні. Ён быў уладальнікам некалькіх дамоў у Вільні, меў свой дом у Вілейцы па вул. Пилсудскага, 67 (зараз вуліца Савецкая). Яму належала гасцініца «Еўрапейская» ў Варшаве, якую за некалькі дзён да пачатку Другой сусветнай вайны ён паспеў прадаць.

Пан Багдановіч быў глыбока веруючым чалавекам. І калі актыўна абмяркоўвалася пытанне аб будаўніцтве касцёла ў Вілейцы, то ён цвёрда вырашыў прыняць у гэтым удзел, ахвяраваў пэўную суму грошай на яго ўзвядзенне. Мечыслаў Багдановіч, яго родны

Касцёл у Ільі, у якім хрысцілі Багдановічаў

брат Ігнацію з Арпы, Ігнацію Тукала з Асцюковічаў у пачатку XX стагоддзя ўвайшлі ў склад камітэта па будаўніцтве касцёла ў Вілейцы, архітэктарам якога з'яўляўся Аўгуст Клейн з Вільні.

Закладка касцёла ў Вілейцы адбылася 20 ліпеня 1907 года. Ён быў пабудаваны ў самы кароткі тэрмін. У гады савецкай улады вілейскі касцёл доўгі час быў складскім памяшканнем. Яго рэстаўрацыя пачалася ў 1980-я. З гонарам хачу зазначыць, што ў гэтым ёсць таксама невялікі ўклад майго роднага дзядулі Юльяна Іванавіча Шупенькі, які на той час працаваў на Куранецкім лесавадзеле. Менавіта ён, стаяр з вялікім стажам і залатымі рукамі, вырабіў усе дзверы для касцёла. Цяпер, праязджаючы каля храма, я заўсёды ўспамінаю дарагога мне чалавека і ганаруся, што яму была даручаная такая адказная справа.

У Ільі з ініцыятывы і част-

джання на Віленшчыне. Зараз, на жаль, помніка няма – яго разбурылі ў 1950-я. А месца, дзе ён знаходзіўся, пазірае на нас цяпер нейкім сіроцкім поглядам.

Гадзіба ў Абадоўцах была пабудаваная ў апошняй чвэрці XIX стагоддзя. Цэнтральнае месца ў ёй займаў прыгожы парк, у якім было многа пародаў рэдкіх дрэваў, ліпавае алея. Адна з алеяў часткова захавалася да нашага часу. Захаваліся таксама дрэвы, пасаджаныя яшчэ ў першай чвэрці XIX стагоддзя. Яны – нямыя сведкі многіх падзеяў, што адбываліся ў гэтых мясцінах, і яны, безумоўна, памятаюць пана Мечыслава Багдановіча. Калі пачынаюць квітнець у Абадоўцах ліпы і таполі, то пах ад іх ідзе на ўсю акругу. Чамусьці менавіта ў такія моманты здаецца, што зараз на пад'язной сядзібнай дарозе з'явіцца карэта, запрэжаная чорнагрывымі шведскімі коньмі, і сам пан Мечыслаў Багдановіч – інтэлігентна апрануты, высокі, статны, падцягнуты, з вусамі і невялікай залысінай, сапраўдны гаспадар.

Наталля СЯНЬКО,
выкладчыца
Маладзечанскага
дзяржаўнага прафесійна-
тэхнічнага каледжа
(Заканчэнне будзе)

Інтэр'ер касцёла

Год беларуса

«Мыссю па дрэве...», або Якое дачыненне да гэтага выразу мае «Год Арэхавай Вавёркі»

Гэтае пытанне і іншыя сталі тэмай навукова-літаратурнага абмеркавання маладых і сталых літаратараў і філолагаў, якіх сабраў на вячоркі пад стары Новы год «Літаратурны тэатр Арт.С». Сустрэча адбылася ва ўтульнай чытальнай зале мінскай бібліятэкі імя Цёткі. А падрыхтавалі і правялі яе Аксана Спрычан і Яраш Малішэўскі.

Насуперак «раскручаным» СМІ татэмам усходняга календара «Літаратурны тэатр Арт.С» прапануе звярнуць увагу на свой родны жывельны свет і стварае календар, блізкі кожнаму беларусу. У новым 12-га-

довым цыкле 2009 год быў абвешчаны «Годам Богаўкі» (бо ў Беларусі Бог жыве), 2010 – «Зялёнай Жабкі» (якая ніколі не здаецца), 2011 – «Вогненнага Вожыка» (які валодае імунітэтам супраць атруты). Чарговы год абвешчаны «Годам Арэхавай Вавёркі». Паводле словаў Я. Малішэўскага, калі прыгледзецца да лічбы 2012, няцяжка заўважыць, што яна нібыта кола. У гэтым коле жыцця разам з вавёркай круцімся і мы.

Каб прадбачыць, якім «Год Арэхавай Вавёркі» будзе для беларусаў, творцы-выступоўцы і глядачы-сутворцы распавядалі пра нораў гэтага звярка, яго біялагічны асаблівасці і пачуцці ад яго ўспрымання, і пра яго ласункі – арэхі.

Як высветлілася, вавёрка мае непасрэднае дачыненне да дабрабыту беларусаў. Знаўца міфалогіі і рэалістычнага тэатра «Явар» Ірына Клімковіч паведаміла, што калісьці на нашых землях скурка вавёркі служыла грашовай адзінкай у

Я. Малішэўскі і А. Спрычан

разліках і складала ад адной трэцяй да адной другой часткі наступнай буйнейшай грашовай «купюры» – скуркі куніцы – «куны». Нагадалі таксама, што і ў наш час у 1992 годзе выява вавёркі ўпрыгожыла самую дробную купюру незалежнай Беларусі. Далей даведаліся, што вавёрка – сваячка старажытнага звярка, падобнага на яе, – «мысці, якая расцякаецца па дрэве». Дарэчы, дрэва сімвалізуе будову свету, а мысць на ім усё аб'ядноўвае. З лінгвістычных і філалагічных выкладак стала вядома, што паводле паходжання назва

звярка – ад індаеўрапейскага слова «выгінацца», з украінскай і рускай «белка» – ад колеру поўсці – «белая вавёрка». У дыялектах беларускай мовы назва звязаная з колерам – рудка, шэрка, паводле спосабу перамяшчэння – скакуха. А пад якую музыку яны скачучь, паспрабаваў уявіць Антон Дзянісаў, які выканаў «Вавёрчын танец» на экзатычным духавым музычным інструменце дыджэрыду. Паводле меркаванняў паэта і галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Віктара Шніпа, «чым больш у крыві чалавека

вавёрак, тым больш ён ахвочы да збору грыбоў, ягадаў і арэхаў, і яму ў гэтым дапамагае сузор'е Вавёркі». Ад выступоўцаў таксама даведаліся шмат цікавага і нечаканага. Напрыклад, што любімыя звярком арэх і шышка ў беларускім фальклоры маюць фалічнае значэнне, а арэхі – найпершы аtryбуט калядных святаў (як яйка на Вялікдзень). Паслухалі песню Яраша пра Каляды на словы Людмілы Рублеўскай і вершы Ларысы Геніюш, Яўгеніі Янішчыц, Уладзіміра Някляева і Ніла Гілевіча пра вавёрку. Дыспут падтрымалі мастак і дырэктар выдавецтва «Галіяфы» Зміцер Вішнёў, перакладнік, удзельнік літаратурна-мастацкай акцыі «Письменнікі супраць глупства» Серж Мінскевіч, адказны сакратар часопіса «Маладосць» нарачанскі аматар вавёрак і арэхаў Рагнед Малахоўскі, пісьменнік Максім Клімковіч і паэт Аляксей Емельянаў. Усе ўдзельнікі сустрэчы з задавальненнем выпрабавалі свае веды ў біялагічнай і літаратурнай віктарынах, спрабавалі рашаць задачы пра вавёрак і арэхі з падручніка па фізіцы для 9–11 класаў.

Напрыканцы вечарыны Я. Малішэўскі запрасіў прысутных у Купалаўскі музей на Таццянін день 25 студзеня і паведаміў, што 3 лютага паэтычна-міфалагічны праект «Сакральная Беларусь» запрашае на выстаўку ручнікоў з калекцыі Вячаслава Раковіча.

Уражаны навіною пра беларускі календар Зміцер Вожык у 2012 годзе змяніў сваю калючую скурку на мяккую з поўсці і ператварыўся ў вавёрку.

Навіны ў «КГ» пра «Год Арэхавай Вавёркі» прынесла ў сваіх лапках Вавёрка РЭХАВАЯ Фота Наталі КУПРЭВІЧ

М. Клімковіч

Гэлета 14 студзеня споўнілася 105 гадоў з дня нараджэння першага чэмпіёна горада Жлобіна па шахматах Георгія Мірзавіча Ішу. Ён стаяў каля вытокаў мясцовай школы гэтай папулярнай гульні, зрабіў шмат для развіцця шахматаў не толькі ў сваім горадзе, але і ва ўсёй Беларусі. Сярод яго вучняў былі ўдзельнік розыгрышу чэмпіянату свету Аляксандр Загорскі, шахматныя майстры браты Сямён і Якаў Гельферы, іншыя. Акрамя гэтага Г.М. Ішу цікавы для нас і сваім незвычайным жыццёвым лёсам.

Нарадзіўся ён у 1907 годзе за трыццаць кіламетраў ад Беларусі – у Іране, у сям'і селяніна-асірыйца. З дзяцінства зведаў цяжкую працу, голад. Але гэтыя нягоды былі не самым страшным выпрабаваннем. Над яго сям'ёй, як і над усімі асірыйцамі, увесь час дамоклывым мячом вісела пагроза генацыду. Чарговая разня асірыйцаў, а разам з ім і армянаў, адбылася ў 1914 годзе. Ратуючы свае жыцці, многія асірыйцы знайшлі тады прытулак на тэрыторыі тагачаснай Расійскай імперыі. Так сям'я Ішу апынулася за межамі сваёй гістарычнай радзімы. Спачатку гэта быў Каўказ, а потым унутраныя рэгіёны Расіі.

Нялёгка жылося асірыйцам і на новым месцы, тым больш, што ішла вайна, а хутка Расійскую імперыю патрэслі хвалі рэвалюцый, якія выклікалі грамадзянскую вайну. Ад гэтых нягодаў у 1918 годзе памерлі бацькі Георгія (яны знайшлі свой вечны спакой на Чарнігаўшчыне). Так ён у 11 гадоў стаў круглым сиротой. Не да вучобы тады было клопцу, штодзённая турбота пра кавалак хлеба забірала ўвесь час і сілы. З гэ-

Ішу – беларускі шахматыст

тай прычыны Георгій Ішу застаўся непісьменным (праўда, сваіх дзяцей, а іх у яго было чацвёра, ён з усіх сіл імкнуўся вывучыць; траім з іх удалося нават атрымаць вышэйшую адукацыю). Многія, даведаўшыся, што Г.М. Ішу непісьменны, задаваліся пытаннем: «Як мог чалавек, які не ўмее чытаць і пісаць, стаць таленавітым шахматыстам?» Адказ тут просты: Георгій Ішу быў такім ад Бога.

Недзе ў канцы 1934-га ці ў пачатку 1935 года Георгій Ішу са сваімі супляменнікамі апынуўся ў Жлобіне. Здавалася, жыццё для яго паціху пачынала наладжвацца. Але ў 1937 годзе ён разам з іншымі жлобінскімі асірыйцамі быў арыштаваны. У камеры гомельскай турмы НКУС яго бязлітасна катавалі, патрабавалі даць прызнанне ў супрацоўніцтве з іранскай разведкай. Аднойчы пасля чарговага допыту яго, акрываўленага, кінулі назад у камеру. Ён са слязамі на вачах сказаў сваім таварышам, што не выцярае і падпісаў усе паперы. Але, нарэшце, абвінавачванні супраць жлобінскіх асірыйцаў былі знятыя, і яны ў канцы 1938 года ўсе вярнуліся дамоў.

Чарговая бяда не прымусіла сябе доўга чакаць. У 1941 годзе пачалася вайна. Жлобін моцна бамбілі. Як расказаў сын Георгія Ішу Юрый Георгіевіч, калі пачыналася чарговая бам-

бэжка, яго бацька вёў усю сям'ю на бліжэйшыя могілкі і там чакаў смерці. Адно супакойвала яго: сям'я будзе пахаваная разам – адным снарадам. А калі горадам завалодалі немцы, усе асірыйцы былі арыштаваныя. Акупанты палічылі іх за яўрэяў. І толькі шчаслівы выпадак выратаваў сям'ю Ішу і ўсіх асірыйцаў. І ўсё дзякуючы тым жа шахматам. Георгія Ішу пазнаў нямецкі перакладчык, рускі з нацыянальнасці, які да вайны гуляў з ім на адным з шахматных турніраў. Ён растлумачыў немцам, што яны маюць справу з асірыйцамі – падданымі Ірана, нейтральнай на той час краінай. Асірыйцаў адпусцілі. Але інакш справа адбылося ў 1944 годзе. Тады немцы многіх мірных жыхароў адправілі ў Азарыцкі канцлагер. Апынулася там і сям'я Ішу. Праўда, самага Георгія Ішу накіравалі ў іншы бок – у Бабруйск, дзе быў лагер для савецкіх ваеннапалонных. На шчасце, смерць і на гэты раз абышла яго бокам.

Пасля вайны Г.М. Ішу зноў уключыўся ў шахматнае жыццё Жлобіна. У 1947 годзе быў арганізаваны першы чэмпіянат горада. Яго пераможцам і стаў Георгій Мірзавіч Ішу. Непераможным ён заставаўся да сваёй смерці ў 1968 годзе.

Г.М. Ішу пакінуў добрую памяць аб сабе. Так, яго вучань, чэмпіён Беларусі па шахматах 1960 года па лініі тава-

рства «Ураджай» Г.Я. Палуянаў паведаміў: «Наколькі Георгій Мірзавіч быў таленавітым шахматыстам, сведчыць ужо адзін той факт, што ў час яго гульні вакол збіралася шмат людзей, якія забываліся на ўсё і напружана сачылі за паядынкамі». Многія згадваюць і аб чалавечых якасцях Г.М. Ішу, які быў сапраўдным настаўнікам не толькі ў шахматах, але і ў жыцці. Ён вызначаўся высокімі маральнымі якасцямі, не ўжываў спіртнога, не курыў, ад яго нельга было пачуць грубага слова.

Мікалай ШУКАНАЎ, супрацоўнік жлобінскай райгазеты «Новы дзень», краязнаўца

«Лічу Мінск сваёй калыскаю»

Першы тэатральны сезон 1890/1891 года ў толькі што ўзведзеным будынку новага тэатра ў Мінску быў пазначаны дзвюма знакавымі падзеямі, на жаль, не заўважанымі гісторыкамі тэатральнага мастацтва. Яго адкрываў выбітны рускі акцёр Павел Мікалаевіч Орленей, а закрывала – Марыя Гаўрылаўна Савіна.

Афіцыйнае адкрыццё Мінскага гарадскога тэатра адбылося 30 жніўня 1890 года, а спектаклі пачаліся 9 верасня. Павел Орленей выступіў там 10 верасня. А на наступны дзень газета «Мінский листок» пісала: «В водевиле "Откликнулось сердечко" дебютировали г-жа Стрелкова и г-н Орленев. Водевиль прошёл очень живо, публика, после слёз под впечатлением драмы, оживилась, очень много смеялась и аплодировала обоим дебютантам».

Трэба адзначыць, што «Мінский листок» вельмі добра адгукнуўся пра ролі, выкананыя Орленевым: Буланава ў спектаклі «Лес», Белагубава ў пастаноўцы «Даходнае месца», французскага караля – «Кароль Лір», князя Шастунова – «Ачмурэнне жыцця» і іншых спектаклях.

А Павел Мікалаевіч пазней пісаў у сваіх успамінах: «1890 год. Мінск. Зима у Картавова. Толькі што выстроили в городе новый театр. Открытие торжественное. Труппа очень хорошая: режисёр А.П. Смирнов, старинной школы трагик К.А. Гарин, ак-

М. Савіна ў ролі Вольгі («Ачмурэнне жыцця», 1888 г.)

трысы Сабліна-Дольская, Строева-Сокольская, М.И. Зверева, Щербакова, ёй дочка Эллер, драматический любовник-герой Анатолий Аполлинариевич Агарёв. Сезон был очень хороший, работы много, я имел успех».

Што да Савінай, то яна не пакінула ўспамінаў пра гастролі ў Мінску на сцэне новага гарадскога тэатра. Яе мемуары пад назвай «Горести и скитания» абрываюцца 1877 го-

дам. Але рэцэнзенты і аглядальнікі «Мінскага листка» пакінулі звесткі пра гэтую падзею.

З 24 мая 1891 года на сцэне Мінскага гарадскога тэатра на працягу тыдня прадстаўлялі свае спектаклі калектыў артыстаў пад кіраўніцтвам М.Г. Савінай. У складзе гастрольнай трупы былі акцёр шырокага творчага дыяпазону, мастак-рэаліст М.К. Стральскі і акцёр-пачатковец П.В. Самойлаў, якому не было і дваццаці пяці гадоў. У будучым яго імя запішуць у шэраг буйных драматычных артыстаў канца XIX – пачатку XX стагоддзя. У склад трупы ўваходзіў і выбітны акцёр М.В. Дальскі. У ліпені 1900 года Дальскі будзе выступаць, ужо з самастойнымі гастроллямі, у Магілёве ў ролях Гамлета, Яўгена Базарава, Іаана ў трагічнай хроніцы А.І. Сумбатава-Южына «Маладосць Іаана Грознага».

«Редко приходится видеть, – пісаў аглядальнік «Мінскага листка», – такое общее воодушевление, какое овладело публикой в прощальный спектакль г. Савиной. Видимо, каждый из зрителей находился под влиянием её игры... Каждый как будто бы делался счастливее и забывал свои обычные заботы. Игра Савиной дышала весельем и комизмом, согретым истинным чувством, и веселье это передавалось всем, находящимся в театре». У гэты развітальны вечар 31 мая 1891 года Савіна грала дачку памешчыка Вару ў п'есе Астроўскага і Салаўёва «Дзікунка», натуру цэльную і чыстую, характар яскравы, самабытны і незвычайны.

Але не толькі апошнія развітальныя спектаклі Марыі Гаўрылаўны прымушала яе граць цудоўна, так бы мовіць, на высокім прафесійным узроўні. Дваццаць два гады таму ў Мінску, увосень 1869-га, яна пятнаццацігадовай дзяўчы-

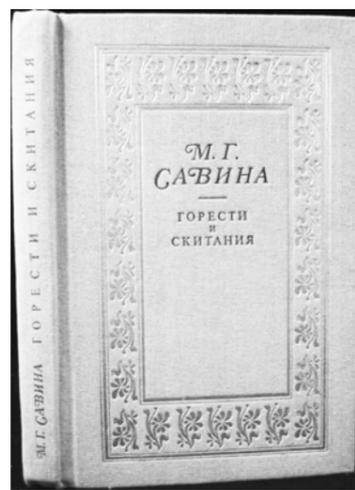
кай атрымала свой першы ангажэмент і пасля паспяховага тэатральнага сезона 1869/1870 года выйшла на самастойны творчы шлях.

Вось што пісала пра свой першы спектакль у Мінску Марыя Гаўрылаўна: «Атлас для костюма стоил 24 рубля. Почти моё жалованье!.. Шила я его сама и сумела сделать очень красиво. Мучения мои увенчались успехом – фурором. А костюм обеспечил мою будущность. Губернатор сделал выговор Штрауху (директор тэатра. – В.А.), что я там мало получаю при несомненном даровании и таких богатых костюмах и приказал дать мне бенефис и прибавить жалования. Как описать мой восторг... Жалованья мне прибавили только 10 рублей, но – бенефис!.. Играть я стала всё и каждый день. Против губернатора никто не смел идти, и за кулисами перестали меня теснить...».

Пасля майскіх выступаў 1891 года М.Г. Савіна наведвае Мінск з гастроллямі яшчэ два разы – у 1898 і 1908 гадах. А ў 1909 годзе Мінскае аддзяленне Расійскага тэатральнага таварыства накіруе Марыі Гаўрылаўне віншавальную тэлеграму з нагоды 40-годдзя сцэнічнай дзейнасці актрысы. «Считаю Минск своей колыбелью, – напіша ў сваім адказе актры-

Партрэт М. Савінай (мастак – В. Браз)

са, – и привет оттуда мне особенно приятен».

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

3 пошты «КГ»

У ледзяной вадзе

Маці маёй прысвячаю

Занялося ядранае ранне. Размова па тэлефоне скончылася нечаканай прапановай кінуць выклік упарадкаванаму ладу жыцця. А чаму б і не? У жыцці для чалавека немагчымага амаль няма. Дык ці ж я не змагу?

Хуценька снедаю: давядзецца яшчэ пазмагацца. Збіраю сухую бялізну, каб пазней пераапрацуецца. З сябрамі, поўныя энтузіязму, шыбум да заповітнай мэты. Прыемна радуе думка, што не мы адны такія (ненармальныя?). Хто акупаецца, хто апрацаецца, хто фатаграфуе і фатаграфуецца. Не губляючы час, распранаемся і мы. Трымайся, Сож!

Па наваколлі папылілі меладзичныя гукі, выкліканыя судакрананнем босых ног з ледзяным покрывам дарожкі-падыходу да нашага сённяшняга басейна. І вось яно – вока бездані! Зваротнага шляху няма! Папалася, кумачка-любачка! Заповітны крок – і водная прастора! Трэба няшмат, а з бакоў усё не сціхаюць воклічы падтрымкі. Думалі – здрэйфім? Не, не дачакаецца! Тры нырцы – і доўгачаканае перараджэнне.

Чысты, без арыентацыі ў прасторы, дабіраешся да адзення. Пакуль стаіш, прыходзячы да розуму, ловіш сябе на думцы, што ты – быццам кропелька, пасланая з неба, якая, далятаючы да зямлі і трапіўшы ў нізкую тэмпературу, ператвараецца ў сняжынку. І ўвесь твой цяперашні стан – крышталізацыя. Але – вось жа і яна – свабода, разняволенасць, лёгкасць ва ўсім целе. Чыс-ці-ня. І прыходзіць думка, што смак жыцця менавіта такі – свежы, бадзёры, крамяны, ядраны, прыпраўлены годнасцю і ўпэўненасцю ў тое, што кожны момант гэтага жыцця варты быць ацэненым і «пакаштаваным».

Можа, і сапраўды існуе неабходнасць у такіх людзях, якія здольныя падахвоціць на «подзвігі» і дзякуй ім!

І такі смачны чай, і такі прыемны дзень, і такім задаволеным сабой паўстаеш ты, народжаны нанова ў 7571 год ад стварэння свету і хрышчаны ледзяною вадою ў 19 дзень 2012 года ад нараджэння Хрыстова.

Марына МАРКЕВІЧ, г. Гомель

P.S. А слова «немагчыма» і праўда неабходна выкрасціць са сваёй лексікі.

П. Орленей у ролі Раскольнікава

У тэатры «Зьніч»

30 студзеня для маленькіх глядачоў разыграюць монаспектакль «**Маленькі анёлак**» паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд. Адночы французская пісьменніца Кармэн Барнос дэ Гаштольд напісала твор, прысвечаны жывёлам. Вершы «Малітвы жывёлаў» – гэта просьбы розных жывых істотаў, «братоў нашых меншых», да Бога. А хто ж перадае гэтыя просьбы да Усявышняга? Іх даносяць анёлы і маленькія анёлкі – лёгкія незямныя істоты, стварэнні з крыльцамі. Адзін з такіх анёлкаў стаўся героем нашага спектакля. Выканаўца Раіса Астразінава, пастаноўка Галіны Дзягілевай. Пачатак у 15.00.

Увечары гэтага ж дня ўвазе глядачоў прапануецца рамантычная монаопера аб жыцці і смерці Адама Міцкевіча «**Адзінокі птах**». У аснове сюжэта – вобраз, які распавядае пра апошні дзень жыцця паэта ў Стамбуле 26 лістапада 1855 г. Сумная восеньская раніца пасля цяжкай ночы. Невылечна хворы паэт, асэнсоўваючы на чужыне сваё жыццё, зноў перажывае значныя падзеі, узгадвае сустрэчы з дарагімі яго сэрцу людзьмі. Ён жадае тым самым вярнуць сабе сілы, каб нарэшце вярнуцца на Радзіму. «Сёння рашучы момант. Але ўсё марна, бо многія падзеі зусім невысёлныя, раныць і толькі адбіраюць апошнія сілы. Блізкі сябра Ян Чачот даўно памёр, бацькоўскі дом апусцеў, шчаслівае каханне засталася «ў нябёсах»».

Душа паэта спавадаецца, просіць выратавання. Палёт «адзінокага птаха» скіраваны да родных берагоў. Выканаўца – лаўрэат

міжнародных конкурсаў А. Марозаў, кампазітар Алег Залётнеў. Пачатак у 19.00.

31 студзеня на сцэне лялечны монаспектакль Леаніда Мікіты «**Пра ката Сафрона і пеўніка Андрона**». Што застаецца рабіць кату Сафрону, калі злая Мачаха выгнала яго з роднай хаты? Адно выйсце – ісці ў белы свет шчасця шукаць. А ці можна знайсці яго? Канечне, калі ў цябе ёсць такія сябры, як пеўнік Андрон, котка Нюся, мышка Яначка, Сарака-белабока і верабейчык Ерамей. Але, каб знайсці шчасце, трэба яшчэ і заслужыць яго – прайсці праз горы і даліны, праз балоты і лагчыны, у цёмным лесе не заблукіць (і не спужацца), кінуцца ў вяр, каб выратаваць сябра, суцешыць яго – і так моцна пасябраваць, што ўраз прыйдзе ахвота за сякера схопіцца і хату пабудаваць з высокім дахам і гладкаю гонтаю. Выканаўца Леанід Сідарэвіч. Пачатак у 15.00.

Увечары на сцэне монаспектакль «**Нобіль – барвяны ўладар**» паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча «Свая легенда». 1620–1630-я гады на Беларусі прыната лічыць смутнымі часамі. Вельмі складанае ўнутранае і знешняе становішча Рэчы Паспалітай змушала яе да ваенна-палітычнай барацьбы з суседзьмі – Расіяй, Швецыяй, Турцыяй... Выканаўца заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлестаў.

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.

Каб не абмарозіцца

У сталіцы пад час моцных маразоў шмат людзей атрымалі абмаражэнні розных ступеняў. А паколькі моцныя маразы ўжо прыйшлі, то хацелася б яшчэ раз нагадаць, як аказваць першую дапамогу тым, хто пацярпеў.

Першая медыцынская дапамога пры абмаражэнні патрабуе абароны ахвяры ад уздзеяння нізкіх тэмператураў: неабходна паступова саграваць таго, хто пацярпеў. Першапачаткова неабходна ўзнавіць кровазварот у абмарожанай частцы цела. Не дапускайце хуткага сагравання верхніх слаёў скуры на пашкоджанай частцы, бо праграванне глыбокіх слаёў адбываецца марудней і ў іх слаба аднаўляецца кровазварот, а ў выніку не нармалізуецца жыццёнае верхніх слаёў скуры, пасля чаго яны гінуць. Таму супрацьпаказанае прымяненне гарачых ваннаў, гарачага паветра. А таксама пашкоджаныя часткі цела трэба пазбавіць ад уздзеяння цяпла, наклаўшы на іх цеплаізаляцыйныя павязкі (ваўняныя, ватна-марлевыя матэрыялы). Павязка павінная закрываць толькі пашкоджаныя часткі скуры і да той пары, пакуль не з'явіцца адчуванне цеплыні. Неабходна даваць пацярпеламу гарачую салодкую гарбату для паляпшэння кровазвароту.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС, г. Мінск

Казка беларускай зімы

Фота Міколы ПІВАВАРА

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАГІЛЁўСКАЯ КАФЛЯ – архітэктурна-дэкаратыўная кераміка XV – пач. XX стст., якая выраблялася магилёўскімі цанінікамі. Кафля канца XV – XVI стст. гаршковая, з круглым вусцем, некаторыя вырабы пакрытыя знутры зялёнай палівай. Кафля канца XVI – XX стст. каробчатая (тэракотавая, зялёная паліваная, паліхромная). У аздабленні паліхромнай кафлі XVII ст. выкарыстоўвалі белую,

паясную, вуглавую, кафлі-перамычкі, гарадкі (каронкі). У аздабленні пашыраны раслінны (выява букета кветак у вазе, дубовыя і лаўровыя лісты, бутон хмелю і інш.) і геаметрычны (зігзагі, сетка, «рыбіна луска» і інш.) арнаменты, сюжэтныя, зааморфныя, геральдычныя, міфалагічныя выявы (ільвы, арлы, грыфоны, анёлы, коннікі, гербы і інш.). У трактоўцы расліннага арнаменту, які часта спалучаўся з геаметрычным, адметны ўплыў

Магилёўская кафля (злева направа): XVII ст., канца XVII – пач. XVIII ст., канца XIX – пач. XX ст.

маньерызму (вырабы канца XVI – 1-й пал. XVII стст.), барока (сярэдзіна – 2-я пал. XVII стст.). Некаторыя кафлі датаваныя. Кафлю канца XVII – пач. XVIII стст. часта аздаблялі

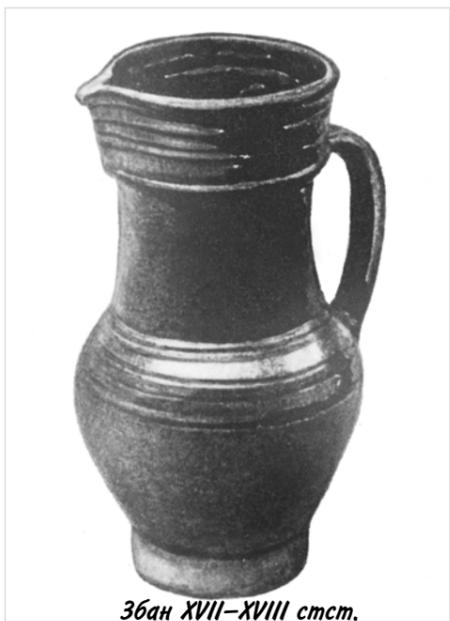
маньерызму (вырабы канца XVI – 1-й пал. XVII стст.), барока (сярэдзіна – 2-я пал. XVII стст.). Некаторыя кафлі датаваныя. Кафлю канца XVII – пач. XVIII стст. часта аздаблялі т.зв. дывановым арнаментом, рэльефнымі выявамі. Кафля канца XVIII – XIX стст. мае гладкую вонкавую пласціну, пакрытую пераважна зялёнай палівай. У канцы XIX – пач. XX стст. паверхню вонкавай пласціны аздаблялі складаным рэльефным малюнкам.

МАГІЛЁўСКАЯ КЕРАМІКА – традыцыйныя вырабы мясцовых рамеснікаў канца XV – пач. XX стст.: посуд, цацкі і іншыя прадметы хатняга ўжытку. Гаршкі з прамой шыйкай і касым ці закругленым краем венчыка, макітры ў канцы XV – XVI стст. аздаблялі хвалістым арнаментом ці наколамі, насечкамі. Традыцыйны арнаменты непаліваных гаршкоў захоўваліся да XVII – XVIII стст. З XVI ст. пашырылася

і паліваную зялёную дахоўку, магчыма, чорназдымленую і паліваную люлькі. Некаторыя віды посуду вывозіліся на продаж у Расію. Вырабы магилёўскай керамікі захоўваюцца ў Магилёўскім абласным краязнаўчым музеі.

Посуд XVII–XVIII стст.

Збан XVII–XVIII стст.